

MWAKA WA KWANZA

KITABU CHA KIADA

**HISTORIA YA
KANISA**

**Mlinganisho sambamba wa
kihistoria wa Mkanisa Saba ya
Asia**

Chuo cha Biblia na Wokovu
HISTORIA YA KANISA

CHUO CHA BIBLIA NA WOKOVU
CHA MOSHI
Moshi, Kilimanjro, Tanzania
CHUO CHA BIBLIA NA WOKOVU
Portland, Maine. AMERIKA

Historia ya Kanisa

Mlinganisho sambamba wa kihistoria wa Makanisa Saba ya Asia

Utangulizi kwa Historia ya Kanisa

.....

Vipindi saba vya Historia ya Kanisa

.....

Moja: Kanisa la Kitume.....

Mbili: Kanisa la Mateso

Tatu: Kanisa la Kifalme

Nne: Kanisa la zama za Enzi za Kati

Tano: Kanisa lililotengenezwa

Sita: Kanisa la Kisasa

Saba: Kanisa la Laodikia

Muhtasari

Utangulizi kwa Historia ya Kanisa

Yesu alisema: “juu ya mwamba huu nitalijenga kanisa langu wala milango ya kuzimu haitalishinda”. Mat.16:18. Yesu anaongea na Petro lakini, Petro siye mwamba wa msingi wa Kanisa. YESU NDIYE MWAMBA AMBAO JUU YAKE KANISA LIMEJENGWA! Yesu ndiye jiwe ambalo wajenzi walilikataa; ni jiwe kuu la pembeni.

Mdo. 4:11 - Yeye ndiye jiwe lile lililodharauliwa na ninyi waashi nalo limewekwa kuwa jiwe kuu la pembeni.

Somo hili litamwezesha mwanafunzi kuifahamu vizuri historia ya kanisa. Zipo tarehe zitakazotolewa kuhusu matukio ya Historia ya Kanisa. Hitalazimika kukariri matukio wala tarehe nyingi. Lengo la somo hili ni kumpatia mwanafunzi uelewa wa matukio yaliyojiri katika kipindi kizima cha Historia ya Kanisa. Kanisa la Yesu Kristo liko hai. Tutajifunza kuhusu maisha ya baadhi ya watu waliotumiwa na Mungu kama nguzo kuu katika Kanisa.

1. Ufafanuzi wa Historia ya Kanisa

- A. Kanisa - neno la Kigiriki la Kanisa ni *Ekklesia* lenye maana wale walioitwa pamoja au wale walioitwa mbele.

Darasa hili litasoma kuhusu kanisa la kweli la Yesu Kristo. Neno Kanisa kama linavyotumika siku hizi humaanisha **majengo** ambamo watakatifu walikusanyika ndani yake kwa ajili ya kuabudu lakini ni sahihi zaidi kuhusisha **watu**. Maandiko hutumia neno “Kanisa” kumaanisha kusanyiko katika nyumba mahali au mji fulani. (Warumi 16:5,1 Wakor 16:19, Wakol.4:15). Kanisa ni zaidi ya nyumba au jengo ila ni watakatifu ambao ndio mwili wa Kristo.

1. Bwana akalizidisha kanisa

Mdo: 2:47.....Bwana akalizidisha kanisa kila siku kwa wale waliokuwa wakiokolewa.

Baada ya kupata Ubatizo Mkuu wa Roho Mtakatifu katika chumba cha ghorofani, Mitume wake walikuwa na ushawishi mkubwa katika kumshuhudia Kristo. Siku ile roho 3,000 ziliokolewa na kuongezwa katika kusanyiko la mahali pale. Kila siku wengi zaidi walizidi kuongezwa!

2. **Yesu ni kichwa cha Kanisa**

Waefeso 1:22 - 23 akavitia vitu vyote chini ya miguu yake, akamweka awe kichwa juu ya vitu vyote kwa ajili ya kanisa; ambalo ndilo mwili wake.....

Kanisa katika andiko hili linaelezwa kama mwili wa Kristo. Yesu ni kichwa cha

Mwili wake. Katika hali ya kawaida kichwa huuagiza mwili kufanya mambo inayotakiwa na kazi nyinginezo. Katika mwili wa Kristo, Yesu ni Kamanda anayeamrisha Kanisa lake kufanya kazi ya Mungu.

3. Kanisa linaundwa na Wanaoamini waliobatizwa katika Roho Mtakatifu.

1Wakorinto 12:13 - kwa maana katika **Roho mmoja** sisisote **tulibatizwa kuwa** mwili mmoja

Katika **Waefeso 1:22, 23** Kanisa ni mwili wa Kristo. **1Wakorinto 12:13** Kwa maana katika Roho Mtakatifu sisi sote tulibatizwa na kuwa mwili wa Kristo. Kwa andiko hili tunafahamishwa kwamba kwa kubatizwa au kwa kujazwa Roho Mtakatifu ndio tutaweza kufanya kazi ya Mungu kama sehemu ya mwili wa Kristo.

Kwa kifupi:-

- (a) Tunaokolewa kwa damu ya Yesu Kristo.
Wakol. 1:14 - ambaye katika yeye tuna ukombozi yaani msamaha wa dhambi.
- (b) Kanisa kwa kawaida ni kusanyiko la wenyeji wanaoamini ambao hukutana kwa ajili ya kuabudu pamoja.
- (c) Pamoja na hayo, katika **1Wakor. 12:13**, tunahitaji ubatizo wa Roho Mtakatifu ili tuweze kuwa wachangamfu katika fumbo la **Mwili / Kanisa** la Kristo.

Kanisa hili siyo linaloonekana bali ni la kiroho. Tumezaliwa katika familia ya Mungu na tumebatizwa na Roho Mtakatifu ndani ya Mwili au Kanisa la Kristo. Mwili huo au Kanisa linafurahia uhusiano mzito zaidi na Kristo kuliko ule wa kifamilia tunaokuwanao tunapozaliwa upya na Mungu.

4. **Kanisa lilianzia siku ya Pentekoste**

Mdo.2:1 - Hata ilipotimia siku ya Pentekoste **walikuwako wote mahali pamoja**

Kanisa lilizaliwa na Roho Mtakatifu siku ya Pentekoste. Darasa hili litajumlisha somo la kanisa la mwanzo la Matendo hadi Kanisa letu la kipindi hiki cha sasa.

B. Historia Neno hili historia linatokana na neno linalomaanisha kujifunza kwa kufanya uchunguzi.

- 1. Kamusi ya Webster inafafanua historia kama: *lile tawi la elimu linalohusu matukio fulani katika hii dunia yetu. Somo au uchunguzi wa mambo ya wakati uliokwishapita.*
- 2. HADITHI YAKE - kuzaliwa, maisha, kifo, na ufufuko wake Kristo ndio kiini cha historia ya dunia. Historia imeandikwa kumzunguka Kristo; tarehe huandikwa katika KK(Kabla ya Kristo) na BK (Baada ya Kristo) ambayo kwa Kilatini ni *Anno*

Chuo cha Biblia na Wokovu
HISTORIA YA KANISA

Domino na maana yake ni katika mwaka wa Bwana wetu. Historia yote imemweka Kristo katikati yake.

C. Ukristo - Tunajifunza historia ya kanisa la Kikristo.

Neno Mkristo lina maana ya kuwa kama Kristo au mmoja wa Wafuasi wa Kristo ambapo lilitumika kwa mara ya kwanza huko Antiokia kwenye mwaka wa 40 baada ya Kristo.

II. Kwa nini tujifunze Historia ya kanisa ?

- A. Somo la historia ya kanisa linatuwezesha kuutambua urithi wetu. Wanaume wengi na wanawake walikwishaajitoa mhanga maisha yao katika jitihada zao kueneza ujumbe wa neno la Mungu. Neno la Mungu limehubiriwa katika mazingira magumu sana na wakati mwingine yanayoogopesha
- B. Historia hujirudiarudia. Historia huja kwa mizunguko. Kwa kuyasoma matukio yaliyokwishapita tunaweza kuelewa vizuri mambo yanayotokea hivi sasa. Tunaweza kujifunza kutokana na makosa yaliyofanywa na watu wengine.
- C. Mungu hachambui watu kwa ajili ya kuwaheshimu. Kila kitu alichokitendea kizazi kichopita anaweza pia akatufanyia sisi iwapo tutamtii kama kizazi hicho cha zamani.

Warumi: 2:11..... Kwa maana kwa Mungu hakuna upendeleo.

- 1. Mambo yale Mungu aliyotaka wanadamu wayatimize jana atayataka yafanyike pia leo. Mungu huwataka watu wake watende kazi kwa usawa katika vipindi vyote. Mungu alivyowafanyia watu wa kale ni hivyo hivyo atawatendea watu wake leo. Mungu anataka watu waishi maisha matakatifu na hatabadilisha msimamo wake kabisa.
 - 2. Mungu huwatumia wanadamu wa kawaida kufanya kazi zake. Mungu yule aliyewatumia akina Petro, Yakobo na Yohane, ni huyo atakayekutumia pia wewe. Mungu katika utendaji wake huwatumia watu wa kawaida tu kama wewe au mimi.
- D. Kuijenga Imani yetu
- 1. Jifunze kuhusu uamsho wa ajabu uliofanyika katika Kanisa. Uwepo wa nguvu za Mungu umeonekana waziwazi katika historia yote ya Kanisa. Ni Roho Mtakatifu aliyewezesha uamsho ule uliopita na ndiye yeye anayefanya mambo yatendeke vizuri leo.
 - 2. Unaweza kuuona mkono wa Mungu ukiwa juu ya Kanisa lake kila wakati.
- E. Uneemeshaji wa elimu ya mchungaji.

Mchungaji wa Injili anapaswa asiwe mjinga, awe mjuzi kwa utajiri wa historia ya Kanisa. Kumwona Mungu akifanya kazi ndani ya historia kunatupatia uelewa wa jinsi anavyofanya kazi. Mungu ni msimamizi wa Historia yake. Hakuna kinachowezekeka bila ridhaa ya mwenyezi Mungu. Wote wanaopigana kinyume na mapenzi ya Mungu

hawataashinda kamwe. Hakuna shetani yeyote aliyeko kuzimu ambaye anaweza kusimamisha au kuzuia mipango ya Mungu.

Danieli 2:21:- Yeye hubadili majira na nyakati; huondoa na kuwamilikisha wafalme madaraka; huwapa haki na wenye busara; huwapa wenye ufahamu maarifa.

Vipindi saba vya Historia ya Kanisa

Historia ya Kanisa imegawanyika katika vipindi saba. Hivi siyo vipindi vya Historia vilivyopangwa na binadamu bali ni vipindi alivyopanga Mungu mwenyewe kama ilivyoandikwa katika neno lake takatifu. Katika kitabu cha Ufunuo kuna maelezo yanayohusu makanisa saba ya Asia.

Ufunuo 1:11 - *“Mimi ni Alfa na Omega; wa kwanza na wa mwisho: na, haya uyaonayo ukayaandike katika kitabu, ukayapeleke katika makanisa saba ya Asia: Efeso, Smirna na Pergamo; na Thiatira, na Sardi, na Filadelfia na Laodikia”.*

Makanisa haya saba yanayotajwa katika **Ufunuo 2:1** hadi **Ufunuo 3:22** yamesimuliwa sambamba na vipindi saba vya Historia ya Kanisa. Hivi ni vipindi vilivyotabiriwa na mitume kuhusianana historia ya Kanisa kuanzia karne ya kwanza wakati wa Kristo hadi kipindi leo. Ni muhimu kutambua kwamba vipindi hivi huingiliana na baadhi ya mambo yanayokuwepo katika kila kipindi yanakuwa na mtu fulani anayekiongoza ambaye hukupatia kipindi hicho jina na uzito unaofaa kuwekwa katika historia.

Ufunguo wa kuweza kuelewa makanisa haya saba ni ulinganisho wa mambo yaliyotokea katika vipindi hivyo saba na maelekezo yaliyotolewa katika kitabu cha Ufunuo kuhusu makanisa hayo. Aya zilizomo katika kitabu cha Ufunuo zitakuwa ni taarifa muhimu katika mafunzo haya. Kila moja ya makanisa haya saba linahusiana na kipindi kimoja cha historia. Tutakapoanza kujifunza kuhusu kanisa moja moja na kupata maelezo yake tutalinganisha na kipindi cha historia kwa wakati huo ili kuona jinsi makanisa haya saba yanavyoshabihiana na vipindi saba vya historia ya kanisa. Kila jina la kanisa mojawapo kati ya makanisa haya lina maana inayowiana na kipindi ambacho inakielezea kwa ujumla.

Ifuatayo ni orodha ya vipindi saba ikionesha jina la kanisa na maana yake. Yapo pia maelezo ya matukio yanayoonesha mwanzo na mwisho wa kipindi hicho pamoja na tarehe zinazohusika. (Hutalazimika kukariri tarehe hizo zilizotolewa kwa ajili ya matumizi binafsi ya mwanafunzi katika somo.)

1. KANISA LA KITUME - a Kiefeso - “inayovutia”

Chuo cha Biblia na Wokovu
HISTORIA YA KANISA

- ❖ **MWANZO:** Tangu siku ya Pentekoste mwaka wa 30 baada ya Kristo
- ❖ **MWISHO:** Hadi kukamilishwa kwa Agano Jipya kwenye mwaka wa 100 BK

Kipindi cha kwanza tutakachojifunza ni kipindi cha Mitume ambacho kina uwiano na kanisa la Efeso. Neno Efeso maana yake ni inayovutia. Efeso inaelezewa kama kanisa la mfano. Yesu anayatia makanisa moyo na kuyapa yote maagizo. Yesu anasema mambo mazuri sana kuyahusu makanisa na maelezo yake ni ya kuvutia. (**Ufunuo 2:1 - 7**) Yesu anakemea kanisa hili na kuwaambia kwamba kanisa limeacha upendo wake wa kwanza. Kanisa la mwanzo halikuwa na mwelekeo wa kimisionari. Kulikuwa hakuna upendo kwa roho za wanadamu. Mungu aliruhusu mateso kwa walioamini na matokeo yake walitawanyika na kusambaza Injili katika eneo kubwa.

2. **KANISA LA MATEO - *Smirna - "lililopondwa"***

- ❖ **MWANZO:** Kuanzia kukamilishwa Agano Jipya kwenye mwaka 100 baada ya Kristo
- ❖ **MWISHO:** Hadi kutolewa kwa Hati ya Constantino mwaka 313 baada ya Kristo.

Kipindi cha mateso kina uwiano na Kanisa la Smirna. Neno Smirna maana yake iliyogandamizwa au iliyopondwa. Hiki ni kipindi cha mateso makuu kwa kanisa. Kanisa liligandamizwa mno chini ya Ufalme wa Kirumi.

3. **KANISA LA KIFALME - *Pergamo - "lililoolewa"***

- ❖ **MWANZO:** Kuanzia kutolewa kwa Hati ya Constantino mwaka 313 baada ya Kristo
- ❖ **MWISHO:** Hadi anguko la Roma mwaka 476 ya Kristo.

Neno la Ufalme linahusiana na mfalme au mtawala. Kipindi cha kifalme kina uwiano na Kanisa la Pergamo. Hiki ni kipindi ambacho mfalme alikuwa na ushawishi mkubwa sana ndani kanisa. Neno Pergamo maana yake ni lililoolewa. Hiki ni kipindi ambacho kanisa lilianza kuelewana na wasioamini. Kanisa liliolewa na upagani. Jina la Kanisa hili linaelezea hali muafaka iliyokuwepo wakati huo. Huu upagani baadaye uligeuka ukawa kanisa la Katoliki la Roma. Hatutajifunza historia ya Kanisa Katoliki ila tutaangalia jinsi gani hali hiyo ilivyoathiri kanisa la kweli.

4. **KANISA LA ZAMA ENZI ZA KATI - *Thiatira - "kujitolea daima"***

- ❖ **MWANZO:** Tangu anguko la Roma mwaka 476 baada ya Kristo

- ❖ **MWISHO:** Hadi anguko la Constatinopo mwaka 1453 baada ya ya Kristo

Zipo semi nyingi za kihistoria ambazo zitatumika katika somo hili. Zama za enzi za Kati zina uwiano na Kanisa la Thiatira. Neno Thiatira maana yake ni kujitolea daima. Wakati huu kanisa Katoliki lilikuwa na mamlaka makubwa katika bara la Ulaya. Maneno kujitolea daima yanaelezea kuhusu mkate katika misa ya Kanisa Katoliki. Wakatoliki hudanganya kwamba Yesu hutolewa sadaka kila wiki wakati wa misa. Jina Pergamo huelezea zaidi kilichotokea kipindi hicho.

5. **KANISA LILILOTENGENEZWA - *Sardis* - “mabaki”**

- ❖ **MWANZO:** Tangu anguko la Constantinipo mwaka 1453 baada ya Kristo
- ❖ **MWISHO:** Hadi mwisho wa vita vya miaka 30 mwaka 1678 - Baada ya Kristo.

Kipindi hiki kina uwiano na kanisa la Sardi. Neno Sardi maana yake ni mabaki. Bado kulikuwa na waliobaki wakimhudumia Mungu. Yesu aliwaambia waimarishe vitu vilivyobakia. Huu ni wakati ambao Mungu aliwatumia watu kama Martin Luther kusimamia na kupigana na wimbi la ukatoliki na walihubiri kwamba wenye haki wataishi kwa imani yao. Mungu aliamsha wanaume katika eneo lote la Ulaya ili wakulirudishe neno la Mungu kanisani. Kipindi cha Zama za Enzi za Kati kilikuwa cha giza. Hata dunia inakikumbuka kipindi hicho kama enzi za giza. Mungu aliwasha taa yake. Mwanga huo ndio ulioiondoa Ulaya katika enzi za giza.

6. **KANISA LA KISASA - *Philadelfia* - “Upendo wa kindugu”**

- ❖ **MWANZO:** Kuanzia mwisho wa vita ya miaka 30 mwaka 1678 baada ya Kristo
- ❖ **MWISHO:** Hadi katika karne ya ishirini miaka ya 1950 baada ya Kristo.

Kipindi cha kisasa kinao uhusiano na kanisa la Philadelfia. Neno Philadelfia maana yake ni upendo wa kindugu. Hiki ni kipindi cha uamsho wa hali ya juu na umisionari ulioenea sehemu nyingi. Hadi kufikia kipindi hiki kulikuwa hakuna jitihada mahususi zilizofanyika za kuieneza Injili duniani kote. Wakati huu ndio David Livingstone alianzisha vituo vingi vya umisionari katika bara la Afrika.

7. **KANISA LA LAODESHI - *Laodikia* - “utawala wa watu”**

❖ **MWANZO:** Kwanzia karne ya ishirini miaka ya 1950 baada ya Kristo.

❖ **MWISHO:** Hadi siku ya leo.

Tunatumia jina la Biblia kukielezea kipindi hiki. Neno Laodikia lina maana ya utawala wa watu. Siku hizi makanisa mengi yanaendeshwa na watu na siyo wachungaji. Kipindi hiki kinaelezwa vizuri zaidi katika jina lake - utawala wa watu. Yesu alilielezea kanisa hili kama ambalo ni vuguvugu. Hali halisi ya kanisa hili kwa ujumla kama liko vuguvugu kali.

Kila moja la haya makanisa saba lilielezwa na mitume kama kipindi kitakachokuwepo katika kanisa. Yohana alipokea kitabu cha Ufunuo kama mwaka wa 100 baada ya Kristo. Sasa tunaishi katika kipindi cha Laodeshi. Hili siyo somo la habari zisizokuwa hai na tarehe zisizokuwa na maana. Tunahitaji kuelewa neno la Mungu, kwa kufahamu maana halisi ya haya makanisa saba yaliyosimuliwa katika kitabu cha Ufunuo na tunaweza kuelewa kwamba Yesu alipokuwa akizungumzia siku zetu alilikebehi Kanisa la Laodeshi.

Tutasoma kila kipindi katika vipindi hivi 7 peke yake. Sura hii ilikuwa ni muhtasari tu wa mafunzo yatakayofundishwa.

1. KANISA LA MITUME	-	Efeso	-
<i>inayovutia</i>			
2. KANISA LA MATEO	-	Smirna	-
<i>iliyopondwa</i>			
3. KANISA LA KIFALME	-	Pergamo	- <i>iliyoolewa</i>
4. KANISA LA ZAMA ENZI ZA KATI	-	Thiatira	-
<i>kujitolea daima</i>			
5. KANISA LILILOTENGENEZWA	-	Sardi	-
<i>Mabaki</i>			
6. KANISA LA KISASA	-	Philadelfia	-
<i>upendo wa kindugu</i>			
7. KANISA LA LAODESHI	-	Laodeshia	-
<i>utawala wa walei / watu</i>			

Moja: Kanisa la Mitume

(Mwaka wa 30 – 100 Baada ya Kristo)

Kutoka siku ya Penstekoste hadi kukamilishwa Agano Jipya

I. Efeso maana yake yenye kuvutia – **Ufu. 2:1 - 7**

- A. Yesu alikuwa na mambo mazuri mengi aliyosema kuhusu kanisa hili.
- B. Waliacha upendo wao wa kwanza.

Kupotea kwa uhusiano wa upendo na Yesu kulifanya upendo wa roho za wanadamu upotee. Kulikuwa hakuna juhudi za kimisionari zilizofanywa. Yesu aliliagiza kanisa liende ulimwenguni kote likaihubiri injili. Kanisa la mwanzo halikufanya kazi yeyote ya kuieneza injili ulimwenguni.

- C. Walichukia matendo ya Wanikolaiti.
Wanikolaiti ni watu wale waliotaka kuwatawala na kuwashinda kwa nguvu raia. Neno hili linatokana na maneno mawili ya Kigiriki: **Niko** lenye maana ya **shinda kwa nguvu** au **kupindua utawala** na **Laos** lenye maana ya **watu** au **raia**.

II. Nguvu za kanisa.

- A. Walipokea nguvu siku Roho Mtakatifu alipowashukia. **Mdo 1:8**
- B. Matokeo ya uwepo wa Roho Mtakatifu.

- 1. **Kuangaza:** Roho Mtakatifu aliangaza fikra za watu wakajua mambo ambayo hawakuwa na uwezo wa kuyatambua hapo zamani.. **Yoh. 12:16, 1 Wakor. 2:14**
- 2. **Nguvu:** Roho Mtakatifu aliwapatia nguvu za kuhubiri na kutenda miujiza -**Mdo. 4:22, 6:15**
- 3. Roho Mtakatifu alikuja siku ya Pentekoste na atakuwepo mpaka kanisa litakapoweza kujitegemea. (Kwa wakati wote kanisa litakapokuwepo hapa na Roho Mtakatifu atakuwepo kama vile alivyoshuka siku ya Pentekoste). **Mdo. 2:39**

III. Makazi asilia ya Kanisa

Kanisa lilianza katika mji wa Yerusalemu lakini mateso yalilitawanyia nchi nyingine
Mdo 8:1

IV. Uanachama katika Kanisa

Chuo cha Biblia na Wokovu
HISTORIA YA KANISA

Wanachama wa mwanzo katika Kanisa walikuwa wote ni Wayahudi na walikuwa hawajafahamu kwamba injili ni kwa ajili ya mataifa pia. (**Mdo. 11:1 - 8**)

V. Serikali ya Kanisa

- A. Wale Mitume kumi na wawili waliongoza kanisa
- B. Petro alikuwa ndiye Msemaji wao **Mdo. 2:14, 38 - 42**
- C. Yakobo alikuwa mzee mwandamizi au mchungaji **Mdo. 12:17, 15: 6 - 13, 21:18**

VI. Kanuni za Kanisa

- A. Yesu alikuwa ndiye Masia. **Mdo. 2:36**
- B. Ufufuko wa Kristo. **Mdo. 2:30 - 32**
- C. Kuja tena kwake Kristo. **Mdo. 1:9-11, 1Wates.4:15-17**

VII. Dosari katika Kanisa

Kanisa lilikosa mwelekeo wa kimisionari lakini mateso waliyopata yaliwafana waipoleke injili mbele. **Mdo 8:1**

VIII. Kupanuliwa kwa kanisa

- A. Mahubiri ya Stefano
Alikuwa ni mmoja kati ya watu saba walioteuliwa kwa ajili ya kutunza mahitaji ya kanisa. **Mdo. 6:8** Anasimuliwa kama mtu aliyejaa imani na Roho Mtakatifu. Alitumiwa na Mungu kufanya mambo makubwa ajabu na miujiza katikati ya watu. Stefano. Stefano alikufa shahidi wa kwanza. **Mdo. 7:55 - 60**
- B. Mateso ya Sauli.
Sauli aliongoza askari waliowatesa sana Wakristo. **Mdo.8:3** Sauli ndiye aliyeidhinisha Stefano auawe. Mateso hayo yalisaidia kulieneza kwa upana zaidi kanisa. **Mdo. 8:4**
- C. Mahubiri ya Philipo:
Alianzisha kanisa katika Samaria **Mdo. 8:14 - 17**. Kanisa hili lilitambuliwa na Mitume. Hili lilikuwa kanisa la kwanza nje ya dhehebu la Yuda. Alianzisha pia makanisa huko Gaza, Joppa na Kaesaria. **Mdo 8:40**.
- D. Mahubiri ya Petro.
Petro alihubiri injili katika nyumba ya Kornelio na hapo ndipo Mataifa mengine yalipompokea Roho Mtakatifu **Mdo 10:44 - 48**
- E. Kubadilika kwa Sauli

Chuo cha Biblia na Wokovu
HISTORIA YA KANISA

Yesu alikutana na Sauli katika barabara iendayo Dameski. Akiwa njiani alianguka na akageuka mara akawa mhubiri shupavu kwa Wayahudi na Mataifa mengine **Mdo. 9:19 - 22.**

Jina la Sauli lilibadilishwa likawa Paulo. Huyu Paulo akawa mtume mmoja mkakamavu sana kwa mataifa.

IX. Kanisa katika Mataifa

A. Baraza la Yerusalemu katika mwaka wa 48 baada ya Kristo

Mdo 15:5 - 20

Mitume waliitisha baraza la wakuu wa watu wakae pamoja kuamua iwapo mataifa mengine walipaswa kufuata sheria ya itifaki ya Musa. Baadhi yao walikuwa wakisisitiza kwamba ni lazima watu wa mataifa watahiriwe - mstari wa tano. Baraza hilo liliamua kwamba sheria ya itifaki ya Musa haikuwahusu watu wa Mataifa mengine.

B. Wakuu wa Kanisa **Wagal 2:9**

1. Katika kanisa la Yerusalemu Mtume Mtume Petro alikuwa ndiye msemaji wa mitume wote na msaidizi wake alikuwa ni Yakobo. Historia inasema kwamba Petro alikufa shahidi huko Roma mwaka wa 67 baada ya Kristo.
2. Mtume Paulo (**Rum 11:13**) Paul aliitwa akawe Mtume - **Waru.1:1** Yeye alikuwa ni mtume kwa ajili ya mataifa. Alifundisha katika masinagogi na alipokea toka kwa Roho Mtakatifu ujumbe mwingi wa Agano Jipya. Alipokuwa kifungoni Roma aliandika waraka kwa Waefeso, Wafilipi, Wakolosai na kwa Filemoni. Historia inaonesha kwamba Paulo alikufa shahidi mwaka 67 baada ya Kristo.
3. Yakobo (**Mdo 15: 13 - 20**) Yakobo alikuwa mdogo wake Yesu. Huyu anatakiwa asichanganywe na mtume Yakobo ambaye aliuawa na Herode katika **Mdo:12** na akamuua Yakobo nduguye Yohana kwa upanga - **Mdo. 12: 2** Yakobo alikuwa mzee kiongozi au mchungaji wa kanisa la Yerusalemu. Yeye alitambua mataifa mengine kama sehemu ya mwili wa Kristo. Historia inaonesha kwamba Yakobo alikufa shahidi mwaka 62 baada ya Kristo.
4. Safari za misioni za Paulo
Paulo alifanya safari nyingi za kueneza injili na alianzisha makanisa huko Filipi, Tesaloniki, Berea, Athene na Korinto. Aliyaunda yale makanisa saba ya Asia moja kwa moja au kwa njia isiyokuwa rasmi - **Mdo 19:10**. Makanisa hayo yalianzishwa katika mateso makubwa.. **2Wakor. 11:23 - 28.**
5. Mtume Yohane.

Huyu mtume Yohane alikuwa ndiye kijana mdogo kuliko mitume wengine wote. Alinyanyuka baada ya mitume wengine kufa. Alimfundisha injili Inyasi na Polikarpi ambao baadaye waliliongoza kanisa. Alipokea habari za Kristo akiwa uhamishoni katika kisiwa cha Patmos mwaka wa 100 baada ya Kristo. Hakuna historia sahihi ya kifo chake Yohana.

- C. Anguko la Yerusalemu – mwaka wa 70 baada ya Kristo
1. Wayahudi waliasi dhidi ya utawala wa Warumi mwaka wa 66 baada ya Kristo.
 2. Jemadari wa Yerusalemu aliyejulikana kama Tito aliubomoa kabisa mji wa Yerusalemu. Mji huo uliwaka moto mkubwa uliosababisha dhahabu iyeyukie katikati ya matofali yaliyoujenga. Askari walilivunja hekalu vipande vipande, tofali kwa tofali kwa lengo la kuondoa ile dhahabu iliyokuwa imeyeyukia katikati. Hili lilitimiza utabiri wa Yesu kuhusu hekalu hilo.

Marko 13:2 – *na Yesu alijibu akamwambia wayaona majengo haya?*

Halitasalia hapa jiwe juu ya jiwe ambalo halitabomolewa.

3. Sadaka za kuteketeza wanyama zilikoma hekalu lilipobomolewa.
4. Wakati huo Mungu alihitimisha mambo yake na dhehebu la Yuda.

Mbili: Kanisa la Mateso

(Mwaka wa 100–313 baada ya Kristo) kuanzia kukamilishwa Agano Jipya hadi kutolewa Hati ya Constantino.

Hii inazindua kipindi ambacho kanisa liligandamizwa chini ya utawala wa kipagani wa Roma. Kinyume na mategemeo hayakutokeza marashi matamu kwa Mungu kwa kuwa katika karne hizo mbili kulikuwa na mashahidi kuuliwa mfululizo. Kutolewa kwa Hati ya Kostantino kutajadiliwa zaidi katika kipindi cha Kanisa la Kifalme.

I. Mateso na Smirna

Smirna maana yake ni iliyopondwa –hii inatokana na neno la msingi **manemane**. Mmea wa manemane inabidi upondwe pondwe ili utoe harufu yake ya marashi matamu (2:8 – 11)

A. Injili inasimulia “taabu na umaskini”

Chuo cha Biblia na Wokovu
HISTORIA YA KANISA

Huu alikuwa ni wakati wa mateso makali kwa kanisa. Watu ambao hawakuawa walilazimika kwenda mafichoni na huko walivumilia umaskini na maisha ya taabu.

- B. “Kufuru yao isemayo ni Wayahudi hali siyo kweli bali ni sinagogi la shetani (2:9)

Wafuasi wa dhehebu la Yuda walilipinga kanisa. Wafuasi wa Yuda ni wale waliotaka kuzirudisha sheria na mila za Kiyahudi. Yesu aliwafichua Wayahudi hao bandia kama watu wa sinagogi la shetani.

- C. “Msilogope lolote ambalo litawafanya mteseke”

Yesu aliwaeleza mapema kuhusu kipindi hicho cha mateso. Yesu aliwatia moyo wafuasi wake ili wasikiogope. Huo ulikuwa ni utabiri wa mateso ambayo kanisa lingeyapata kwa kipindi fulani.

- D. “Shetani atawatupa baadhi yenu magerezani na mtashtakiwa”

Wengi walifungwa kwa sababu za kuhubiri injili katika kipindi hiki. Kuwa Mkristo ilifanywa kuwa ni kosa chini ya sheria ya Kirumi.

- E. “Na ninyi mtakuwa na taabu kwa siku kumi; hivyo kuweni waaminifu hadi kifo, na mimi nitawapatia taji la maisha (2:10)

Huu ni utabiri wa vipindi kumi vya mateso wakati wa Smirna. Kama barua hizi zilizohusu makanisa saba zinavyolinganishwa na matukio ya Historia ya kanisa unaweza kuona utabiri wa mitume unavyojifunua Kulikuwa na vipindi kumi vya mateso makali kwa waliokuwa waamini katika mikono ya ufalme wa Kirumi. Wakristo wengi walijitolea hadi kufa ili injili ipate kinachoitwa taji la mashahidi.

II. Sababu zilizofanya kuwepo na mateso chini ya utawala wa Kifalme

- A. **Ibada za kipagani zilikuwepo kutokana na uwepo miungu wapya wakati ambapo Ukristo ulitambua kuabudiwa kwa Mungu mmoja tu wa kweli tu.** Miungu wapya walikubalika chini ya utawala uliotukuza utamaduni wa kuabudu miungu wengi wa Roma. Wakristo walishindwa kuvumilia kuabudiwa kwa miungu wa uongo na walizikataa njia za kipagani.

- B. **Ibada za kuabudu sanamu** ziliingizwa katika maisha ya jamii. Sanamu zilijengwa katika nyumba nyingi na kutukuzwa. Mapicha yaliabudiwa kama miungu katika sherehe rasmi na shughuli nyingine za jamii. Wakristo ambao hawakukubali kushirikishwa

katika ibada hizo za kipagani hawakuishi kwa amani na jamii hiyo ya watu wasioamini Mungu.

- C. **Kuabudu Mfalme.** Wakristo hawakubali wazo la kuabudu mfalme.
Wakristo walimzungumzia Mfalme mwingine. Wakristo walitazamwa kama waliokosa utii kwa mfalme na wanapanga mapinduzi ya kumwondoa mfalme.
- D. Katika karne ya kwanza dini ya Yuda ilikuwa dhehebu rasmi iliyokuwa imeruhusiwa kuwepo katika himaya ya Kirumi. Ukristo ulihesabiwa kama sehemu ya dini hiyo ya Yuda ambayo ilikuwa imeruhusiwa. Baada ya Yerusalemu kuharibiwa mwaka wa 70 baada ya Kristo, Ukristo ulisimama peke yake bila kulindwa na sheria.
- E. Mikutano ya siri.
Wakristo walianza kufanya mikutano yao kwa siri ili kujilinda wasikamatwe na askari wa ufalme na kuteswa. Mikutano hiyo ya siri iliwatia wasiwasi sana watawala. Wakristo walishutumiwa kwamba mikutano yao ya siri ilikuwa ni ya kupanga kuuangusha Ufalme wa Kirumi uliokuwa madarakani.
- F. Usawa katika kanisa.
Wakristo waliwaona watu wote kuwa sawa, kwa hiyo waliharibu utaratibu wa jamii wa kuwatukuza mabwenyenye. Jambo hili lilikuwa ni kinyume na mila za jamii ya Kirumi.
- G. Faida za kibiashara.
Kustawi kwa Ukristo kulisababisha biashara iliyokuwa na faida kubwa ya kutengeneza na kuuza sanamu na picha za ibada za kipagani kufa. Watengenezaji wakubwa wa vitu hivyo waliunga mkono kuteswa kwa wakristo. **Mdo 19:24- 28**

III. Hatua za mateso

- A. Kanisa lilipitia katika vipindi kumi vya mateso makali chini ya utawala wa Ufalme wa Kirumi. "Nanyi mtakuwa na dhiki kwa siku kumi" **Ufunuo 2:10**. Ukristo ulipigwa marufuku karne ya kwanza na ya pili. Kulikuwa na mateso makali miaka ya mwanzo ya karne ya nne hadi mwaka wa 313 baada ya Kristo wakati Hati ya Constantino ilipotolewa.
- B. Katika mwaka wa 303 baada ya Kristo Mfalme Diocletiani alianzisha kipindi cha mateso makali sana kwa wakristo yaliyojulikana kama "*Mateso Makuu*" hili lilikuwa ni jaribio la kuuondoa Ukristo katika uso wa dunia hii. Inasemekana Diocletiani alijenga mnara ulioandikwa: **Kwa kumbukumbu ya kufukuzwa ushirikiana unaoitwa Ukristo**. Wakristo wengi walichomwa moto wakiwa hai kwa sababu ya ushuhuda wao. Wakristo walitupiiwa wanyama wakali ambao waliwararua na kuwala katika viwanja vya michezo. Wanyama hawa walikinai milo wa nyama za wanadamu na kuacha kuwashambulia. Askari waliochoka kuua watu wasiokuwa na hatia na wala hawakuwa na silaha walitupa panga zao mbali.

IV. Viongozi wa makanisa yaliyoteseka

- A. **Inyasi** alikuwa askari wa Antiokia huko Syria. Huyu alikuwa ni mwanafunzi wa mtume Yohane aliyekuwa mhubiri shupavu wa injili.
- B. **Shahidi Yustini** alikuwa mwanafalsafa ambaye aliendelea kufundisha baada ya kuingia Ukristo. Aliandika vitabu vingi ambavyo vipo hadi leo na vinatupatia taarifa nyingi za kipindi hicho. Mojawapo ya kazi zake muhimu ni **“mazungumzo na Trypho”** maandiko yanayopinga madai ya muafaka na dini ya Yuda (**Ufunuo 2:9**)
- C. **Polikarpi** alikuwa askari wa Smirna katika Asia ndogo. Alifundishwa akiwa kijana na Mtume Yohane. Alikuwa mhudumu wa shupavu katika kizazi chake.
- D. **Ireneusi** alikuwa mwanafunzi wa Polikarpi. Baadaye alikuwa askofu wa Lionsi (huko Gaul) mwaka 177 baada ya Kristo. Alisisitiza kanuni za msingi za Ukristo ambazo zilipingwa na Waagnosti. Baadhi ya maandiko yake yapo hadi leo.

V. Mashahidi muhimu.

- A. **Simeoni** alikuwa kiongozi wa kanisa la Jerusalem baada ya Yakobo. Alisulubiwa msalabani kwa amri ya Gavana wa Kirumi wa Palestina mwaka 107 baada ya Kristo wakati wa utawala wa Trajani.
- B. **Inyasi** alitupiwa wanyama wakali wamrarue katika kiwanja cha Coliseum. Akisimama katika uwanja huo wakati wanyama wakali wanamsogelea, Inyasi alisali ifuatavyo:-

“Nakushukuru ee Bwaba kwa kuwa wewe umenitoa mimi ili nitukuke. Mimi ni punje ya Mungu ambaye nitasagiwa katikati ya meno ya wanyama wakali ili niwe mkate mtakatifu wa Bwana.

- C. **Polikarpi** aliagizwa na mtawala wa Roma amkane Kristo na akatishiwa kwamba atachomwa moto akiwa hai na yeye Polikarpi akajibu, ***“Miaka themanini na sita nimemtumikia Kristo na hajanitendea kosa lolote; ni kwa nini basi nimkufuru mfalme wangu na ambaye ameniokoa? Unanitishia kwa moto unaowaka kwa saa moja na kuacha; lakini hujui moto wa hukumu ujao, na pia hufahamu moto wa adhabu ya milele. Leta chochote kama utakavyo.”***
Baada ya kusema hayo alichomwa moto hadi kufa huko Smirna mwaka 155 baada ya Kristo.

D. **Yustini** shahidi alikatwa kichwa huko Roma mwaka 167 baada ya Kristo, nimewekwa huru na Kristo. Maneno yake ya mwisho yalikuwa:

“mimi ni Mkristo, nimewekwa huru na Kristo na kwa wema wake Kristo ninapokea pigo hili kwa tumaini moja”

E. **Blandina** alikuwa msichana Mkristo aliyekuwa mtumwa ambaye aliteswa tangu asubuhi hadi usiku kisha akatamka ***“mimi ni Mkristo na kati yetu hakuna uovu unaotendwa.”***

F. **Perpetua** na **Felista**. Alikuwa ni mwanamke mwadilifu wa Kartago, Perpetua na mtumwa wake Felisita waliuawa na wanyama wakali mwaka 203 baada ya Kristo.

VI. Uundaji wa kanuni za agano Jipya

A. Neno kanuni lina maana ya nondo, sheria au kifaa cha kupimia.

B. Inahusu vitabu vya Biblia ambavyo vinatumbuliwa kama vifaa vya utukufu wa Mungu kwa asili yake (*vilivyopumuliwa na Mungu*) na vikajumlishwa katika Biblia kama sehemu yake.

C. Hakuna tarehe maalumu ambazo zinatambuliwa kama rasmi ambazo rasimu ya Agano Jipya ilipatikana lakini haiwezi ikawekwa mapema zaidi ya mwaka wa 300 baada ya Kristo.

VII. Mafundisho ya uwongo yalizuka kipindi hiki

A. Wagnosti walifundisha kwamba watu wanaweza kuokolewa kwa elimu ya siri (***Gnosis*** ni neno la Kigriki limaanishalo elimu)

B. Waebionaiti / Wayuda waliendeleza mila na sheria za Musa na walijaribu kushawishi wengine wafanye vile vile pia.

VIII. Hali ya kanisa

A. Kanisa lilitakaswa kwa mateso.

B. Kulikuwepo na umoja kati ya wanaoamini.

- C. Kanisa la mateso liliendelea kukua. Shetani alijaribu sana kuuharibu Ukristo kwa mateso lakini mateso hayo yaliupulizia upepo moto wa Ukristo kwa jinsi injili ilivyoenea ulimwenguni kote.

Tatu: Kanisa la Kifalme

(Mwaka 313 - 476 Baada ya Kristo) Tangu kutolewa Hati ya Constantino - mpaka anguko la Roma.

I. Mchanganyiko na Pergamos

Pergamo maana yake aliyeolewa. Kanisa liliingiliwa na upagani na likaolewa na ulimwengu. **Ufunuo2:12-17**. Upagani huu ukawa ndio mwanzo wa kilichokuja kuitwa baadaye kanisa Katoliki la Roma.

A. “Anaishi kilipo kiti cha Shetani” v - 13 Kiti cha enzi cha Mfalme wa Warumi kilikuwa Roma. Mapapa nao watatawala kutoka Roma. Mapapa waliketi katika kiti cha mamlaka cha shetani na kulitawala Kanisa Katoliki la Roma. Neno a-kifalme maana yake ni utawala wa mtu mmoja ambaye ana nguvu kamili au mamlaka yote.

B. Kanuni ya Balaam - v 14 Balaam aliweka jiwe kubwa mbele ya Israeli. Alitoa wazo la kuishauri Israeli itende dhambi. **Hesabu 31:16**. Maandiko yanasema kwamba aliwafundisha Wasraeli kula vitu vilivyotolewa sadaka kwa miungu na kunajisi. Maandiko pia yanazungumzia mambo yatakayotokea katika kipindi kanisa la Kifalme. Maandiko hayo yana maana ni kanuni za uongo ambazo zinazomhusisha Balaam zitakazoenea sana wakati wa kipindi hiki cha kanisa. Ulaji wa vitu vilivyoandaliwa kuwaenzi miungu wa uongo inalihusu Kanisa Katoliki la Roma kama komunio ambazo zililiwa na Wakatoliki na hutolewa kila wiki katika misa.

C. Kanuni ya Wanikolaiti - v 5 Ikumbukwe kwamba Nikolaitani maana yake ni tawala juu ya raia. Maandiko haya ni ya kuhusiana

na wachungaji wa Kirumi ambao waliwatawala raia kwa ukatili mkubwa.

II. Constantino

- A. **Msalaba wa Konstantino.** Alipigana vita na Maksentiusi kugombea ufalme katika mapigano ya Daraja la Milvani na mwaka 312 baada ya Kristo. Jeshi lake lilizidiwa nguvu na askari wa Maksentiusi ambaye aliutaka pia ufalme. Mshindi wa vita hii angekuwa mfalme ajaye wa Roma. Konsitantino alidai kuwa na maono ya msalaba ulioandikwa maneno: “**katika alama hii shinda vita.**” Konstantino alifanya alama hii ya msalaba kuwa alama ya jeshi lake, na akaiweka katika ngao za askari wake. Waakiolojia wanathibitisha kwamba ushahidi unaonesha kwamba msalaba huu ulikuwa ni alama ya Kimisri ambayo ni msalaba wenye fundo juu yake. Alama hiyo ndiyo inayomtambulisha mungu-jua aitwaye Ra. Baali ndiye kimungu-jua kilichoabudiwa katika Agano la kale. Konstantino alishinda vita ile na akawa Mfalme wa Warumi. Alitumiwa na shetani kuuchanganya **imani ya kikristo** na ya kimungu kitiwacho **Baali**. Msalaba aliosimamia haukuwa msalaba wa ukristo bali ni ile alama ya kimungu-jua Baali.
- B. **Konstantini alifanya muafaka wa** imani na hii akachukuliwa kama aliyeingia ukristo. Wanahistoria wengi wa kikristo walitilia shaka uaminifu wake. Konstantino aliendelea kuabudu kimungu-jua kwa kuulaghai ukristo. Mchanganyiko huu wa upagani na ukristo baadaye ukawa Ukatoliki wa Roma.

- C: **Hati ya Uvumilivu** - mwaka 313 baada ya Kristo (Hati ya Konstantini). Hati ni amri rasmi au waraka maalumu. Hati hii ilitoa uhuru kwa dini zote katika Ufalme wa Kirumi na ikasimamisha mateso yote ya Warumi kwa Wakristo. Mali zote zilizokamatwa wakati wa utawala wa Mfalme Diokletiani zilirudishiwa wenyewe. Shetani alibadili mbinu kutoka mateso kwa Wakristo ikawa mbinu mpya ni kujipenyeza.
- D. **Konstantino alikuwa papa wa kwanza katika Historia.** Konstantino alijichukulia jina la **Pontifeksi Maksimo** ambalo hadi leo ndio jina rasmi la papa. Petro hakuwa papa wa kwanza. Salamu za Paulo kwa kanisa la Roma hazimtaji Petro kwamba alikuwa Roma. **Warumi16:1-15.** Hudhani kwamba Petro angalikuwepo huko akiliongoza kanisa la Roma kama Wakatoliki wanavyodai Paulo angemtaja katika salamu zake kwa kanisa la

Rumi. Kitabu cha Matendo kinamweka Petro Yerusalemu wakati kanisa lilipoanza. Petro alikuwa katika baraza la Yerusalemu na siyo Roma.

III Matokeo ya kuvumiliwa kwa kanisa

- A. Mateso kwa Wakristo yalikoma. Watu wengi walidanganywa na wakakubali injili nyingine ya muafaka. Ukristo uliostawi katika kipindi cha mateso uligeuka wa kidunia chini ya maelewano na serikali
- B. Makanisa yaliyokamatwa wakati wa mateso yalirudishiwa hadhi yake. Majengo mapya ya kanisa yalijengwa. Kanisa la Roma liitwalo **Basilika** likawa ndio jengo la mfano wa majengo ya kuvutia ya makanisa. Jengo la Basilika lilikuwa ni mahakama iliyokuwa na umbo la mstatili uliygawanywa katika safu ya nguzo zenye jukwaa lililokuwa nusu mviringo upande mmoja na viti vya maofisa vikiwepomwishoni mwa upande mmoja. Huu ndio mfumo uliopo bado mpaka leo katika kanisa Katoliki. Mfano wa usanifu wa majengo wa namna hii ni Basilika ya Mtakatifu Petro huko Roma.
- C. Matoleo ya sadaka ambazo ni rasmi yalikoma. Raia wa Roma waliacha kutoa matoleo za sadaka kwa miungu wa kipagani.
- D. Makanisa yalikuwa yakisaidiwa na Dola. Mahekalu ya miungu pia yalikuwa yakipata misaada kutoka katika hazina ya umma. Makanisa na wachungaji wake walipokea fedha kutoka serikalini.
- E. Wachungaji walikuwa wakipewa marupurupu maalumu hali iliyowafanya watajirike kiasi kwamba watu wengi walizitamani nafasi zao kwa sababu ya faida za kifedha na ushawishi uliotokana na nafasi hizo. Watu waovu walijipenyeza na mwishowe walilitawala Kanisa Katoliki.
- F. Ibada za miungu kama **baali** ziliingizwa kanisani. Pergamo maana yake aliyeolewa. Kanisa liliolewa na upagani. Kuabudu **mungu-jua baali** ikawa ndio ibada ya uongo katika kanisa Katoliki la Roma. Kwa kuzingatia mila mtawala Nimrodi akaanzisha rasmi ibada za kipagani za **baali** za kuabudu mungu-jua. Mama yake Nimrodi aliolewa na mwanaye Nimrodi ili awe "**malkia wa mbingu.**" Nimrod aliyedaiwa kupata mwili wa kimungu alitegemewa kugeuka Baali yule mungu-jua.

1. Baali yule mungu-jua na Ashterati "malkia wa mbingu" walikuwa

wakiabudiwa katika agano la Kale. - **Waamuzi 2:13, 10:16 Samw.7:14,12:10.**

Keki zilitengenezwa kwa ajili ya “malkia wa mbinguni” **Yer.7:18,44:17 -19.** Unaweza kulinganisha kufanana kwa keki hizo na komunyo za kanisa Katoliki. Maria bado anaelezewa kama malkia wa mbinguni katika Kanisa Katoliki mpaka leo.

2. Ubani ulitumiwa katika ibada za Baali na leo unatumiwa pia na ukatoliki wa Roma.
3. Sanamu za mama na watoto wadogo ziliwakilisha mila za ibada za kipagani za Baali. Sanamu za kikatoliki za Maria na mtoto Yesu zinafanana kabisa na hizi sanamu za zamani kipagani. Sanamu hizi zina duara la mwangaza unaoizunguka picha kitu ambacho ni alama ya kipagani ya mungu-jua. Leo katika kanisa la Katoliki la Roma unaweza kukuta sanamu ya Maria na mtoto Yesu zikiwa zimepambwa na mwangaza wa duara ambao ni alama ya kipagani. Vifaa hivi vya kipagani vinaonesha uhusiano uliopo kati ya ibada za Baali na Ukatoliki wa Roma.
4. Mila hii ilisambaa duniani kote. Dini hii ya uongo ilichipua katikati ya watu baada utawanyikaji uliotokea pale Babeli. Kuabudu vitu kulienea toka himaya moja hadi nyingine na umepokelewa katika nyakati mbalimbali. Himaya zifuatazo ziliabudu mungu-jua -Baali na malkia wa mbingu. Kila himaya ilibadilisha dini hiyo kidogo lakini kwa kawaida ya kuabudu malkia wa mbingu ilikuwa wazi. Himaya hizo ni kama:

❖ Misri	-	Isisi na Horusi mungu-jua
❖ Babeli	-	Ishtari na Marduki
❖ Persia	-	Astarte
❖ Ugiriki	-	Afrodite na Zeusi
❖ Roma	-	Venasi na Jupita
❖ Efeso	-	Diana

IV. Kuanguka kwa utawala wa Kirumi wa Magharibi

- A. Mfalme Konstantino alichagua mji wa Ugriki uitwao Baizantium kuwa mji wake mkuu na akauita Konstantinopo mwaka 330 baada ya Kristo. Hali hii ilimwongezea ushawishi askofu wa Roma. Sasa mji mkuu ukawa uko mbali sana na Roma na ile Himaya ikiwa imeshaporomoka. Baada ya tu kifo cha Konstantino askofu wa Roma akawa Papa.
- B. Kugawanywa kwa himaya hiyo kulifuatiwa na ujenzi wa mji mkuu mwingine. Mfalme mmoja peke yake hakuweza tena kulitawala eneo lote kwani lilikuwa kubwa mno. Bahari ya Adriati ikawa ndio mpaka wa asili kati ya sehemu mbili za himaya hiyo. Mwaka wa

Chuo cha Biblia na Wokovu
HISTORIA YA KANISA

- 395 baada ya Kristo himaya ya Kirumi iligawanyika rasmi kuwa Himaya ya Mashariki na Himaya Magharibi.
- C. Himaya ya Mashariki ilimokuwa Roma kama mji wake mkuu iliendelea kuwepo hadi mwaka 476 baada ya Kristo.
- D. Himaya ya Mashariki iliyokuwa na Konstantinopo kama mji mkuu ilikuwepo hadi mwaka 1453 baada ya Kristo. Hii ndio baadaye ikageuzwa kuwa Himaya Takatifu ya Roma ya Nyakati za Kati kuanzia mwaka 500 hadi mwaka wa 1500 baada ya Kristo
- V. Viongozi wakuu wa Kikristo wa kipindi hiki.
- A. **Atanasi** (mwaka 296 – 373 baada ya Kristo)
Alikuwa mlinzi wa imani katika ubishani wa Ariani. Aria ambaye aliongoza mafundisho ya uongo hakuamini kanuni ya Biblia ya Utatu. Alikuwa Askofu wa Alexandria tangu mwaka 325 baada ya Kristo. Alipelekwa uhamishoni mara tano kwa sababu ya msimamo wake wa kupingana na uongozi wa Roma.
- B. **Yohani Krisostomu** (mwaka 345 – 407 baada ya Kristo)
Huyu anajulikana kama “mdomo wa dhahabu” kwa sababu aliweza kuongea kwa ufasaha wa ajabu. Alikuwa mhubiri shupavu, kiongozi watu na mwenye uwezo mzuri wa kuifafanua Biblia. Alikuwa askofu wa Konstantinopo mwaka 398 wakati wa Kristo. Alifukuzwa nchini kutokana na msimamo wake wa kusema ukweli na alifia uhamishoni.
- C. **Augustino** (mwaka 354 – 430 baada ya Kristo)
Alikuwa Askofu wa Hippo huko Afrika Kaskazini mwaka 395 baada ya Kristo. Yeye ndiye mtetezi Mkuu wa ubishani wa Pelagia. Mafundisho haya ya uongo yalipambwa na Pelagio ambaye hakuamini dhambi ya asili. Augustino alijenga jina lake kama mhubiri, mwalimu na mwandishi.
- D. Watu hawa walikuwa sehemu ya kanisa la Roma lakini walisimama imara katika imani yao na kupelekwa kwao uhamishoni kunaonesha wazi kwamba hawakupendwa nauongozi wa kanisa la Kirumi. Kanisa la Roma lilifukuza watu wote waliopigana na uongo wao wa kipagani.

Nne: Kanisa la Zama za Enzi za Kati

(476 - 1473 baada ya Kristo) Toka anguko la Roma hadi anguko la Konstatinopo

1. Kanisa la zama za enzi kati lilifanana tabia na Thiatira - 2:18-21

A. "Sadaka ya kutolewa misa daima" ilikuwa sehemu ya kubembebeza kwa kipindi hiki.

Kanuni muhimu ya Katoliki ya Roma inatamka kwamba Kristo aliweka Ekaristi kama sakramenti ya upatanisho au utaratibu wa kazi.

"Muathirika ni yule yule ila njia ya kumtoa sadaka ni tofauti. Na kwa kuwa katika sadaka hii takatifu inayoadhimishwa katika misa ni Kristo yule aliyejitoa mwenyewe siku moja altareni kwenye msalaba kwa kumwaga damu; amechukuliwa na kutolewa bila umwagaji wa damu **sadaka hii ni upatanisho wa kweli**" (*Doctrina dess. Missae sacrificio* c.2 kama inayotajwa katika Kateksimu ya Kanisa Katoliki 1367) {Kristo aliweka Ekaristi} **Alifanya hivi ili kuendeleza sadaka ya msalaba katika karne zote mpaka atakaporudi tena.** (Katekisimu ya mwaka 1992 ya Kanisa Katoliki la Roma).

Thiatira maana yake sadaka ya misa kutolewa daima. Hii inahusisha misa ya Kanisa la Katoliki au adhimisho la Ekaristi. Misa iligeuka kuwa sadaka ya kutolewa daima kwa walio hai na wafu. Kanuni ya Kanisa Katoliki au adhimisho la Roma linadai kwamba mkate na divai hugeuka mwili na damu halisi ya Yesu na ni lazima itolewe milele hadi atakaporudi ili kuwepo na ondoleo la dhambi. Ingawa wangeweza kusema kwamba misa siyo "sadaka ya kutolewa daima" ama "kuwakilisha milele" kwa mwili na damu ya Kristo wao katika hali halisi wanashutumu ukamilifu na mamlaka ya kazi ya Kristo msalabani kwa kuhitaji kazi zaidi. Kwa imani tunapokea upatanisho wa kazi ya Kristo kwa sababu kwa kujitolea kufa ilitosha.. Kuendelea kuadhimisha karamu ya Bwana siyo kazi ya upatanisho au utaratibu wa kazi ila ni sherehe ya kumbukumbu na tendo la utii. Yesu alijitoa mara moja tu basi - (**Ebr. 7:27** na kifo chake na **ufufuko vinakumbukwa** katika Komunio. Hakuna utaratibu wa kazi hiyo ambao ni wa lazima mbele zaidi ya huduma ya Kristo katika msalaba.

B. Roho iliyobeba Yezebeli ilishauri walioamini wengi kuabudu vitu na kunjisi.

Ufunuo 2:20..... lakini nina neno juu yako ya kwamba wamridhia yule mwanamke Yezebeli na kuwafundisha watumishi wangu na kuwapoteza ili wazini na kula vitu vilivyotolewa sadaka kwa sanamu.

Kwamba hawa ni watumishi wa Yesu ambao wanafundishwa na kushauriwa kuzini na kula vitu vilivyotolewa sadaka kwa sanamu. Wakati wa kuandika habari hizi malkia Yezebeli alikwisha kufa lakini andiko hili linahusu mafundisho ya uongo na roho ya ibada za Yezebeli na siyo huyo malkia wa Agano la Kale.

C. Katika kipindi hiki kulikuwepo na mabaki ya watu waaminifu- V.19

Ufunuo 2:24 Nawaambia ninyi wengine mlioko Thiatira wowote wasio na mafundisho hayo wengine katika kipindi hiki cha kanisa walikuwa tayari wanajihusisha na kazi nzuri za kuitumikia jamii, huduma na imani yao. Watu hawa hawakuwa sehemu ya kanisa Katoliki la Roma. Yalikuwepo makundi kadhaa ya watu ambao walikuwa wakilitimiza neno la Mungu ipasavyo

II. **Kanisa la Zama za Enzi za Kati lilifunikwa na giza**

Isaya 9:19 - Kwa sababu ya hasira ya **BWANA** nchi hii inateketea.

Kipindi cha karne ya 5 mpaka ya 15 huitwa kipindi cha karne ya 5 mpaka karne ya 15 huitwa kipindi cha zama za Giza

A. Ustaarabu na uvumilivu ulifikia mwisho.

1. Kulikuwepo na maendeleo madogo sana katika fasihi sanaa na sayansi. Kulikuwa na umakini na ushirikina uliojaza nchi. Washenzi walivamia Ulaya na kuua watu wengi. Palitokea pia vifo vilivyotokana na ugonjwa wa mtoki ambao ulienea katika bara lote.
2. Mwanga wa neno la Mungu ulipotea katika jamii. Enzi za zama za giza zililetwa na kuondolewa kwa Biblia mikononi mwa watu. Kanisa Katoliki lilifundisha kwamba ni wachungaji tu ndio wanaoweza kuitafsiri Biblia. Watu wa kawaida walikatazwa kusoma Biblia, Biblia ilikuwa katika lugha yake ya mwanzo au katika lugha ya Kilatini ambayo ni watu wachache waliokuwa wanaielewa hata kama walitaka kujisomea wenyewe.
3. Watu waliwekwa gizani. Misa ilifanywa kwa Kilatini ambacho hakukuwepo wengi waliokifahamu. Ukweli na sayansi viligandamizwa na kanisa Katoliki. Galileo, yule mtu aliyegundua darubini alikaribia kuuawa kwa sababu kile alichona kwa kutumia darubini kilikuwa kinyume na msimamo wa Papa ambaye alifikiriwa kwamba hawezi kukosea.

B. Kanisa katoliki la Roma lilikuwa na ushawishi mkubwa sana barani Ulaya.

1. Viongozi wa kanisa walikuwa na tabia mbaya
2. Kanisa lililoshiriki vitu vilivyotolewa sadaka kwa sanamu na upagani lilikuwa limedhibiti Ulaya kwa kipindi hiki chote.

C. Uchunguzi Rasmi

1. Mahakama maalumu iliundwa mwaka 1200 kushughulikia waasi. Yoyote aliyepingana na kanisa katoliki alihesabiwa kama muasi waasi. Waasi waliwindwa na kufikishwa mahakamani na Viongozi wa Wakatoliki.
2. Wakristo wengi waliuawa kwa ukatili na kuteswa. Waasi walikuwa wakiulizwa kama mkate uligeuka mwili na damu ya Yesu? Swali hili liligeuka kipimo cha uaminifu katika kanisa Katoliki. Wakristo wa kweli waliojibu swali hili hapana; waliuawa kama waasi.

D. Vita takatifu ambavyo pia huitwa vita vya Kidini vilidumu tangu mwaka 1095 hadi 1291 baada ya Kristo.

1. Vita hivi vilikuwa ni jaribio la kanisa Katoliki kuchukua nchi takatifu kutoka kwa Waislam. Roma iliweza kuwashauri watawala wa Ulaya kuongoza vita hivyo vya kidini. Wakatoliki walikuwa wanataka kuwafukuza Waislam kutoka Yerusalemu na kumpatia Papa mji huo kuumiliki.
2. Askari walishindwa kuichukua nchi takatifu kutoka udhibiti wa waislam.

III. Kanisa la Zama za Enzi za Kati

A. Kulikuwapo na mabaki ya vikundi ambavyo havikuwa sehemu ya kanisa Katoliki.

1. Waalbigeni walikuwa wakazi wa Albi huko Ufaransa watu hawa waliamini agano jipya ndilo lililotoa ujumbe na ya imani yao. Walimpinga Papa na kanisa Katoliki .Waalbigeni walipewa mateso makali na Papa Innocent wa tatu mwaka 1208 baada ya Kristo.
2. **Waldensi** walikuwa wenyeji wa Ufaransa Italia na Uswisi. Walipata jina lao kumuenzi kiongozi wao aliyeitwa Perto Waldo ambaye alitafsiri Biblia kwa lugha ya watu hao. Waldo alifundisha kwamba maandiko matakatifu ndiyo mamlaka kuu kwa wakristo. Neno lao la wito lilikuwa: Neno la Mungu linaongea na, ni busara tukitii. Waaldensi waliteswa sana na uongozi wa Kanisa Katoliki.

B. Viongozi wakuu wa kipindi hicho

1. **Yohane Wykliffe (1330 - 1384)** alikuwa mtu wa kwanza kutafsiri Biblia kwa kiingereza. Anakumbukwa kama nyota ya asubuhi wa mageuzi. Alipingana sana na kanisa katoliki na akayakataa mamlaka ya Papa. Huyu angeuawa na kanisa katoliki kama mabwenyenye wa Uingereza hawakumpatia ulinzi. Mahubiri ya Wykliffe na tafsiri ya Biblia iliandalia njia ya mageuzi. Wakatoliki walimchukia sana Wyklif kiasi kwamba alipokufa waliutoa mwili wake kaburini miaka mingi baada ya kuzikwa na kuudhihaki.
2. **Yohane Huss** (1369 - 1315 baada ya Kristo) alikuwa msomi wa maandiko ya Wykliffe na alisimamia ukweli wa neno la Mungu. Alikataa kabisa mamlaka ya Papa na uongo wa Waroma. Alihukumiwa kama muasi na alichomwa katika mchi kwa amri ya Baraza la kanisa Katoliki.

Tano: Kanisa lililotengenezwa upya

(1453 - 1678 baada ya Kristo) Tangu anguko la Konstantino mpaka mwishoni mwa Vita vya miaka Thelathini.

I. Yale mabaki

Sardi maana yake ni mabaki **Ufunuo 3:1-6**

- A. Uwe mwangalifu na uviamrishe vitu vilivyobaki ambavyo viko tayari kufa kwa sababu sijaona kama kazi zako ni kamilifu mbele ya Mungu wangu.

Yesu alilitia moyo kanisa kuwa macho na kulinda mabaki ya vitu vya Mungu ambavyo bado havijafa.

- B. Kwa hiyo ukumbuke jinsi wewe ulivyopokea na kusikia, thamini na utubu v.3

Chuo cha Biblia na Wokovu
HISTORIA YA KANISA

Bado kulikuwa na waliobaki wakilipinga kanisa katoliki. Hiki ni kipindi ambacho Mungu aliinua wanaume walioleta mwanga katika giza la Kanisa Katoliki.

- C: Bado yapo majina machache hata huko Sardi ambao bado hawajanajisi mavazi yao.
Hawa ni wale waliokuwa wamebaki wakilipinga kwa ushupavu Kanisa Katoliki hiki kilikuwa ni kipindi ambacho Mungu aliinua wanaume wakang'ara na kufunika lile giza la Kanisa Katoliki.

II. Kipindi cha kuchipuka upya (Mvurumko)

A. Mwanga wa kujifunzia

Mvurumko ni neno linaloeleza kuamka kwa Ulaya katika fani za elimu sanaa na sayansi. Haya ni mambo yanayohusiana na ustaarabu.

B. Mwanga wa neno la Mungu.

Neno la Mungu liliiondoa Ulaya kutoka enzi ya giza. Siyo jambo la kushangaza kwamba ustaarabu ulirudi wakati neno la Mungu liliporudishwa kwa wanadamu.

Mashine ya uchapishaji ulivumbuliwa huko Gutenberg mwaka 1456 na **KITABU CHA KWANZA KILICHOCHAPISHWA NI BIBLIA!** Kuanzia hapo Biblia ziliweza kuchapishwa kwa wingi na kufikia mikono ya watu wa kawaida kwa sababu ya uvumbuzi huu.

C. Mwanga wa ukweli

Mashine inayohamishika ya kuchapisha iligeuka chombo muhimu sana katika mageuzo ya kanisa. Wanamageuzi walichapisha vitabu na vitini vya kufundisha kupinga uwongo wa kirumi na ukweli uliothibitishwa na imani. Vitini hivi vipya vilipata umaarufu na kusambazwa bara lote la Ulaya. Ilibidi vitabu vinakiliwe kwa mikono na waandishi kabla ya uvumbuzi wa mashine ya uchapishaji na sasa vitabu viliweza kusambazwa kwa haraha. Watu waliweza kusoma na kufanya uamuzi wao wenyewe kwa msingi wa ukweli pasipo kutegemea uwongo wa Warumi.

III Mageuzo.

A. Mabadiliko ndani ya Kanisa Katoliki.

Mabadiliko maana yake ni rekebisha, geuza au ongeza ubora. Wanamageuzi walikuwa wakijaribu kuleta mabadiliko katika kanisa. Baadhi ya hao wanamageuzi hawakutambua kwamba

Kanisa Katoliki la Roma lisingekubali mabadiliko. Walisimama imara na kupinga mafundisho ya uongo ya Kirumi. Wanamageuzi walikuwa wakiwarudishia watu neno la Mungu kama lilivyo katika Biblia kwa lugha yao. Kanisa la Katoliki lilipinga vikali sana usomaji wa Biblia. Watu waliotetea ukweli waliteswa na ndipo wakaanza kufahamu kwamba kanisa la Roma lisingebadilika kamwe.

B. Kubadilika **KUTOKA GIZANI KWENDA NURUNI**

Watu walipokea ukweli wa kuwaokoa walipoanza kujisoma Biblia wenyewe. Nuru ya injili ilifukuza giza la Kirumi. Mungu aliwasha taa ya kumaliza enzi ya zama za giza.

IV. Wanamageuzi wenyewe

Mungu aliwainua waongoza njia duniani kote kuurudisha mwanga wa injili. Waprotestanti ni jina walilopewa watu waliokataa mambo ya Kanisa Katoliki.

A. Wanamageuzi katika bara la Ulaya

1. Martini Luther (1483 - 1546) - Ujerumani

Martini Luther anachukuliwa kuwa ndiye Muasisi wa mageuzo. Aliweka tangazo lenye hoja 95 katika lango kuu la kanisa la Askofu wa Wittenberg tarehe 31 Oktoba 1517. Hoja hizo zilionesha jinsi anavyopinga kanuni za Kanisa Katoliki. Alikataa kanuni za uongo za Kirumi na akaeleza kwamba ni uongo kudai eti papa hakosei. Nakala nyingi za tangazo lake hilo zilizochapishwa na zilienea haraka Ulaya na zikasaidia kuwasha moto mkali wa mageuzo.

Aliichoma nembo ya Papa. Nembo ya Papa ni lakiri iliyoitwa kwa kilatini **Bula**. Neno hili la kilatini **bula** ambalo kwa kiingereza ni **bull** linatokana na neno la kilatini lilitumiwa lilitumiwa katika hati zote rasmi zilizokuwa na muhuri au lakiri yaani Nembo ya Papa. Mwaka 1520 papa alimtumia Martini Luther Bula (hati rasmi) ya kumtuhumu kwamba ameasi. Luther aliichoma hati hiyo na aliita "hati ya kuchukiza mno toka kwa mpinga Kristo." Jambo hili halikumpendeza papa.

Martini Luther aliitwa kuhudhuria **Diete** huko mjini Worms. **Diete** ni baraza la utawala. Mnamo mwezi Juni 1521 Luther aliitwa mbele ya Diete la Mfalme huko Worms nchini Ujerumani. Alikikishiwa na mabwenyenye wa Ujerumani kwamba atasafiri kwa usalama kwenda na kurudi Worms kuhudhuria baraza hilo. Aliamriwa na viongozi wa kanisa Katoliki atubu. Luther alijibu ifuatavyo: **Hadi nitakaposhaurika kwa kuona ushahidi katika maandiko matakatifu au kwa sababu zilizo wazi, sitaweza kubadilisha msimamo wangu, kwa kuwa siyo salama au busara kufanya kitu chochote kinyume na dhamira. Mungu anisadie. Amina.**

Maritini Luther alitengwa akawekwa na mabwenyenye peke yake uhamishoni katika jumba la Wartburg kwa kipindi cha mwaka mmoja. Alipokuwa katika hali ya kutengwa alitafsiri Agano jipya na sehemu ya agano la kale kwa Kijerumani ambayo ni lugha ya watu wake.

2. Ulrich Zwingli (1484 - 1531)- Uswisi

Alichapisha kitabu kupinga Wakatoliki. Aliuawa katika vita ya wenyewe kwa wenyewe kisha Yohane Kalvini akaendelea na kazi hiyo ya kuhubiri injili.

3. Yohane Kalvini (1509 - 1564)- Ufaransa na Uswizi

Yohane Kalvini alikuwa ni mhubiri aliyekuwa mwazi na mwandishi ambaye alihubiri ukombozi kwa imani akisisitiza mamlaka ya Injili. Kalvini alikosea tafsiri ya injili na akafundisha kwamba kufanikiwa ni kwa wateule tu. Mafundisho haya yanapingana na Biblia na baadaye yalikuja kujulikana kama Ukalvini.

4. Jakizi Lefevre (1455 - 1536) - Ufaransa

Aliandika kitabu kiitwacho ***Kustahili kwa sababu ya Imani*** mwaka 1512 na akahubiri ukombozi kwa imani. Waprotestanti wa Ufaransa waliitwa Wahuguenote. Wahuguenote hawa waliteswa sana na kanisa Katoliki la Roma. Tahehe 14/8/1572 Waprotestanti elfu ishirini waliuawa kwa siku moja siku ambayo inakumbukwa kama siku ya mauaji. ya Mtakatifu Bartholomeo Viongozi wengi wa Waprotestanti waliuawa katika mauaji hayo. Waprotestanti laki tano waliikimbia nchi kwa usalama wao.

B: Wanamageuzi huko Uingereza na Uskochi.

Yohane Wiklife (c.1320 - 1384) - Uingereza

Katika mwaka 1320 - 1384 Yohane Wiklife alikuwa tayari ameshafikisha ujumbe wa injili nchini Uingereza na tafsiri ya Biblia ya Wiklife ilikuwa mikononi mwa watu tayari. Nuru ya neno la Mungu iliyokuwa mikononi mwa watu ilikuwa ni udongo wenye rutuba kwa mbegu ya mageuzi kuchipua nchini Uingereza.

2. Watakasjiaji na Watawanyishi - Uingereza

Mfalme Hendri wa VIII (1491 - 1547) Aliliondoa **Kanisa Katoliki** huko Uingereza na kuanzisha **kanisa la Anglikana**. Kanisa hili la Anglikana likawa ndilo kanisa rasmi la dola. Wachungaji na makanisa ilibidi kupatiwa kibali na leseni ya serikali. Kanisa hili la Anglikana ndilo lililokuwa chanzo cha matatizo mengi kwa Wakristo wa Uingereza. Mateso hayo hayakuwa makali kama yalivyokuwa wakati yakisababishwa na ushawishi wa Wakatoliki kwingineko Ulaya. Waliolikataa kanisa hilo la dola waliitwa waasi. Wengi wa waasi hao hasa wachungaji waliofanya kazi yao bila leseni walitupwa magerezani. Kulikuwepo na vikundi viwili vya waasi; Watakasaji na Watawanyishi. Watawanyishi walikuwa ni wale waliotaka kujitenga na kanisa la Anglikana. Watakasaji walikuwa ni wale waliotaka kanisa la Anglikana litakaswe.

3. Yohane Bunyani (1628 - 1688)- Uingereza

Yohane Bunyani alikuwa mhubiri shupavu kati ya waasi. Alihubiri ukombozi kwa neema kwa njia ya imani ndani ya Yesu. Bunyani alifundisha bila idhini ya Serikali na alifungwa kwa miaka 12 kwa sababu ya kuhubiri injili. Aliandika kitabu kiitwacho **Maendeleo ya Mahujaji** ambacho kinaendelea kuchapishwa hadi leo.

4. Yohane Knoksi - (1510 - 1572) Uskochi

Alisimama imara kupingana na ukatoliki. Sala yake Knoksi iligeuka kuwa: **Nipatie uskochi au la nife**. Alimpinga Malkia Maria wa Uskochi ambaye alikuwa mkatoliki. Aliliongoza Bunge kuharamisha misa ya katoliki mwaka 1560. Kanisa la kiprotestanti la Uskochi liitwalo kanisa la Presbaiteriani liligeuzwa kuwa kanisa la dola mnamo mwaka 1567

C. Wanamageuzi katika Dunia Mpya

Mahujaji wale waliofika katika Dunia mpya walikuwa ni watawanyishi kutoka Uingereza. Walitia nanga katika Dunia Mpya mwaka 1620.

Walifuata uhuru wa kuabudu na kuachana na unyanyasaji wa Kanisa la Anglikana. Walizindua HATI YA MAYFLOWER ambayo ilikuja kuwa ndio hati ya kwanza ya serikali ya ndani ya Dunia Mpya. Hati ya Mayflower inayozingatia Biblia ndio ilikuja kuwa msingi wa katiba ya Marekani.

V. Wachungaji waliobadilishwa (Wayesuiti)

Wayesuiti ambao mwanzoni walijulikana kama “wachungaji waliobadilishwa” walisafiri na kiongozi wao mkuu Inyasi wa Loyola aliyepatikana kwa uchaguzi hadi Roma ambapo walitoa huduma yao kwa Papa mwezi Oktoba 1538.

Kabla ya kutawanywa sehemu mbalimbali alizowatuma Papa Paulo III aliandika amri yake (Bula) iliyojulikana kama ***Regimini militalis Ecclesiae*** (Kwa kilatini maana yake; kwa serikali ya kijeshi ya kanisa) ikiwa ni tangazo lake kwamba amewakubali Wayesuiti ambao wanaendelea na shirika lao hilo hadi leo. Wayesuiti waliongoza mapambano dhidi ya wanamageuzi kuwapinga Waprotestanti.

MWISHO: MUNGU ALIANGAZA NURU YA TAA YAKE

- A. Bibilia ilitafsiriwa katika lugha za wenyeji.
- B. Nuru ya Neno la Mungu ilikomesha enzi za zama za giza

Sita: Kanisa la Kisasa

(1678 – c.1950 Baada ya Kristo) kuanzia mwisho wa vita ya miaka thelathini ya mwaka 1678 hadi miaka ya 1950.

1. Mlango ulio wazi (3:7- 13)

A. Fursa mpya.

Nimewafungulia ninyi mlango. Hiki ni kipingi cha uamsho mkubwa na jitihada nzito za kimisionari. Dunia ilikuwa ni mlango uliokuwa wazi kwa wamisionari.

B. Kutumwa toka zamani

Marko 16: 15- Naye akawambia enendeni ulimwenguni mwote mkaihubiri injili kwa kila kiumbe. (Mathayo 28:19 – 20)

C. Upendo mpya

Filadelfia maana yake upendo wa kindugu.

II Uamsho Mkubwa wa miaka ya 1700

Uamsho mkubwa unahusishwa na kuanzishwa upya jitihada za kuieneza injili Uingereza na Marekani.

A. Georgi Whitefield (Mwaka 1714 - 1770 baada ya Kristo)

Bwana Whitefield ambaye alikuwa mhubiri shupavu wa injili iliyokuwa katika lugha rahisi tangu akiwa na umri wa miaka 24, alipingwa marufuku kuhubiri katika kanisa la Anglikana. Aliamua kufundisha mitaani na kufanya viwanja vya wazi kuwa mahali pake pa sala na akahubiria maelfu ya watu. Huu ulikuwa mwanzo wa uamsho katika maeneo ya Magharibi ya Uingereza. Alihubiri Uingereza na Marekani.

B. Yohane Wesley (1703 - 1791)

Dunia ilikuwa ndio parokia yake. Aliwahubiria watu kwa maelfu katika maeneo ya wazi. Alihubiri kote Uingereza na Marekani akianza katika makanisa kadhaa. Yeye ndiye mwanzilishi wa Kanisa la Methodisti.

C. Jonathani Edwardi (1703 - 1758)

Alikuwa mchungaji eneo la Northampton, M.A akiwa na umri wa miaka 17. Mwaka 1741 alisoma hotuba yake maarufu yenye kichwa cha habari **Watenda dhambi wakiwa mikononi mwa Mungu aliyekasirika** mbele ya waumini wake. Imani ya ajabu iliwapata waumini wake kiasi kwamba walihubiri na kuongoza uamsho ulioenea Uingereza yote mpya.

III. Kuzinduka kwa ajabu kwa mara ya pili - miaka ya 1820.

Huu ulikuwa ni muondoko mwingine wa Mungu wa kuwasha moto wa matumaini uliosambaa hadi Uingereza.

A. **Charles Finney** alikuwa mstari wa mbele katika kuwasha moto wa uamsho mkubwa huko Marekani

Katika miaka ya mwanzoni ya 1820 Finney alihubiri katika mikutano ya injili huko New York ambayo iliwasha moto wa uamsho kwa mara ya pili. Finney alikuwa ni mtu wa imani kali na mwinjilishaji shupavu wa

neni la Mungu. Finney ameelezewa mara nyingi kama mwinjili anayeongoza wengine wote wa kutoka Amerika.

B. D.L. Moody

Moody aliitatemesha Marekani na Uingereza kwa ajili ya Mungu. Alihubiri Injili vizuri kwa Lugha ya watu wa kawaida. Inakadiriwa kwamba roho za watu milioni moja ziliokolewa katika huduma yake. Alianzisha chuo cha Biblia cha Moody ambacho kinaendelea kuwepo hadi leo.

C. Charles Spurgeon

Spurgeon alikuwa ni Mwanamfalme wa wahubiri na alikuwa mchungaji wa Kanisa la Kibaptisti tubernakulo mjini Londoni. Aliwahubiria zaidi ya watu 5000 kwa saa 40 kila wiki.

D. Mungu alikuwa anarudisha mahubiri ya msalaba kwa kanisa lake.

IV Mwenendo wa kisasa kwa kazi za misheni.

A. Vikwazo vilivyopo kwa umisionari wa kisasa.

Kanuni za imani zilikuwa ni kikwazo katika kuieneza Injili ndani ya mataifa ya kipagani.

Kanuni mbili za Kalvini za ***kujielekeza panapojulikana*** na ***kuchagua*** zilikuwa ni njia mbili za kanisa zilizotumika katika kipindi hiki na kabla yake. Mataifa ya kipagani yaliaminika kwamba yamehukumiwa kupotea bila kuwa kuwa na matumaini ya kuokolewa. Kanuni hiyo potofu iliwafanya watu kutoona umuhimu wa kwenda kuhubiri injili ugenini kwa wapagani.

B. William Crey - INDIA

Carey ni baba wa Umisionari wa kisasa. Aliunda jumuiya ya kwanza ya wamisionari. Yeye alikuwa ndiye mmisionari wa kwanza aliyesafiri nchi za ng'ambo kwa lengo la kueneza injili kwa mataifa ya kipagani. Huyu ndiye mmisionari wa kwanza kufika nchini India.

C. Adoniram Judsoni - BURMA

Judsoni alikuwa mmisionari wa kwanza kutoka Amerika kwenda kueneza injili nchi za mbali. Alifika nchini ya Burma mwaka 1812 kuhubiri injili. Alitafsiri Biblia kamili kwa lugha ya Burma.

D. Daudi Livingstone - AFRIKA

Anaelezwa kama mtafuta njia barani Afrika. Alijitolea kusafiri hadi ndani kabisa ya bara la Afrika ambako hakukuwa na mzungu yeyote aliyekwisha fika huko kabla yake. Alifungua vituo vya misheni na alifanya mengi kuinadi injili barani Afrika.

E. Hadsoni Taylor - UCHINA

Alianzisha kituo cha Misioni ndani ya Uchina na kikundi chake kilihubiri injili hadi katikati ya nchi hiyo. Aliwaweka wamisionari 849 vituoni na kuanzisha vituo vya wamisionari 205.

V. Uamsho wa Mtaa wa Azuza

- A. Kuanza kwa karne ya 20 kulishuhudia mbubujiko wa Roho Mtakatifu huko Los Angeles katika California, Marekani.
- B. Mungu alikuwa analirudishia Kanisa Pentekoste upya.

VI. Wahubiri wengine muhimu

- A. Billy Sunday alisimama imara kupinga ulevi na alikuwa ni mhubiri shupavu wa injili.
- B. Smith Wigglesworth alikuwa Mtume wa Imani ambaye alikuwa na huduma kubwa ya uponyaji.

VII. Uamsho wa Mahemani wa miaka ya 1950.

- A. Oral Robert alikuwa na huduma yake kubwa ya uponyaji na mjumbe imara wa Mungu.
- B. A.A Alan alihubiri injili kwa lugha rahisi kwa watu wa kawaida na aliongoza huduma muhimu ya uponyaji.
- C. Jack Coe alikuwa mtu wa imani kali. Aliweza kuvunja magongo ya walemavu na kutupa mbali mikongojo wakati alipoombea wagonjwa. Yesu alijidhihirisha kwa hakika katika kazi yake ya uponyaji.
- D. William Baranham alikuwa mtume wa Mungu. Alikuwa na huduma yenye nguvu nyingi ya uponyaji.

1. Kanisa la uvuguvugu na upigaji kura (3:14 – 22)

A. Kanisa linaelezewa na Yesu kwamba liko vuguvugu. Huu ni utabiri wa kitume kuhusu kipindi cha sasa cha kanisa. Kanisa lote kwa ujumla lipo katika hali ya kurudi nyuma na wala halijatambua hali hiyo. Kanisa lina mawazo kwamba linaendelea vizuri ila maelezo ya Yesu

kuhusu kanisa la leo ni kwamba kanisa haliridhishi kwa lolote.

Ufunuo 3:17 - *Kwa kuwa wasema mimi ni tajiri nimejitajirisha wala sina haja ya chochote wala **hujui kabisa** u mnyonge na mwenye mashaka na u maskini na kipofu na uko uchi*

B. Kanisa linaendeshwa kwa sanduku la kura

Laodeshia maana yake utawala wa watu wenyewe. Makanisa mengi ya leo yanaendeshwa na watu wenyewe. Jina la kipindi hiki linaelezea serikali ya kisasa. Kanisa haliongozwi tena na Mungu ila linaendeshwa na watu ambao wanafanya mambo kwa njia zao binafsi watakavyo.

II. Kanisa lililohuru na la Muafaka.

A. Wainjilishaji wapya

Maneno wainjilishaji wapya yalianza kutumika mwaka 1948.

Maneno haya yaliwaelezea vizuri watu walioinadi dini mpya ya muafaka. Kulikuwapo na wimbi la kufanya mambo ya kanisa kwa uhuru ambalo liliingizwa kanisani. Wainjilishaji wapya wanaamini kwamba kuna makosa katika Biblia. Wengine wanakataa Umungu wa Kristo. Wamewekea dhambi muafaka kisha wakaingiza mambo ya kidunia katika vitu vinavyomhusu Mungu.

B. Billy Graham akawa ndiye msemaji wa wimbi hili la uhuru na muafaka.

Aliwataka wapendao uhuru na maelewano wadhamini matamasha ya kidini kwa ushirika pamoja na wasiopenda mabadiliko. Alianzisha sera ya kuchanganya injili pamoja na mambo ya dunia zaidi kuliko kuyatenganisha na injili ya Mungu. Kulikuwa na wanamziki wa kidunia ambao waliimba nyimbo za injili kuburudisha watu katika mikutano ya

Chuo cha Biblia na Wokovu
HISTORIA YA KANISA

kidini. Kulikuwa na uhusiano wa karibu na Wakatoliki katika mikutano hiyo ya kidini. Amekuwa akiueleza Ukatoliki kama ndugu zetu wa Katoliki.

Chuo cha Biblia na Ukombozi
HISTORIA YA KANISA

III. Kanisa la waongo na karisma

Roho ya ukarismatiki wa kisasa ni ya uongo.

A. Kuna upako wa mafuta wa kilaghai – **Mt.24:5**

Yesu alikwisha onya kwamba watatokea waongo watakaojiita Kristo katika siku za mwisho. Neno Kristo maana yake mpakwa mafuta. Siku hizi wapo wapakwa mafuta wengi wa uongo wasiokuwa na uhusiano wowote na Mungu.

B. Wapo manabii wa uongo. Mt.24:11, 24.

Yesu alisema watakwepo manabii wa uongo ambao watadanganya wengi. Kati ya wanakarismatiki wa siku hizi kuna manabii wengi wa uongo. Wanaondoa tendo la upako wa mafuta unaofanywa na Roho Mtakatifu na kutumia lugha ya ushawishi na kufanya kazi hiyo chini ya nguvu za giza.

C. Vuguvugu la ukarismatiki lilianzia ndani ya Kanisa Katoliki.

Lilielezwa kama uamsho wa karismatiki na ukapata mwanzo wake ndani ya ukatoliki wa Roma. Huu ulikuwa ni ulaghai uliodhihirika wa kuongea kwa ndimi nyingi kwa wale ambao walikuwa bado wanaamini kanuni ya uwongo ya Kiroma. Hii ni roho ya uwongo ya kidini.

IV. Kanisa la anasa na rushwa

A. Injili ya utajirisho imeshaiondoa injili ya Yesu Kristo katika makanisa mengi ya kisasa. Wahubiri wengi wa injili wa kisasa wanafundisha mambo ya utajirisho wa kupata fedha na faida nyingine. Hili ni sawa na kusema itangaze ili unyakue kwa wengi wanaotangaza injili siku hizi.

Msisitiko ni kuhusu utajirisho na upataji wa fedha. Maigizo yanatumika ili kujipatia fedha. Watu wanashauriwa kwa maneno kama: Otesha mbegu yako kwa mategemeo ya kujipatia mavuno makubwa. Wanaambiwa wakitoa watabarikiwa mara mia. Wanaambiwa watamke watakavyo wabarikiwe na wategemee kupata hata gari la kifahari kama Cadillac. Ama wengine wanaambiwa wazitamkie pochi zao fedha wanazotaka ili kuzijaza pesa.

B. Wakristo wajinga wanakubaliana na kila mtindo mpya wanaoletewa bila kujali kama ni ukweli.

Kitabu kiitwacho “Sala ya Jabezi” kimejaa kanuni za uwongo. Kitabu hili kimejizolea sifa na umaarufu mkubwa siku hizi kwa kuwapa watu ahadi za utajirisho usiopimika na baraka. Sala hiyo inachukuliwa bila umakini na kurudiwa rudiwa kama kauli mbiu ya kuagiza Mungu azimwage baraka zake.

C. Kugeuza Injili kuwa Bidhaa ya biashara.

MWISHO: Kanisa sasa limo katika hali ya uvuguvugu.

A. Kwa kiasi kikubwa kanisa limelala

B. Kuna mambo mengi ya kidunia na muafaka katika kanisa la leo.

Muhutասari

VIPINDI SABA VYA KANISA

I. KANISA LA MITUME - *Efeso* - “*inayovutia*”

Kuanzia siku ya Pentekoste mwaka wa 30 baada ya Kristo

Hadi kukamilishwa kwa Agano Jipya kama mwaka wa 100 baada ya Kristo

II. KANISA LA MATESO- *Smirna* - “*iliyogandamizwa*”

Tangu kukamilishwa kwa Agano Jipya kwenye miaka ya 100 baada ya Kristo

Hadi kutolewa Hati ya Konstantino mwaka 313 baada ya Kristo.

III. KANISA LA KIFALME - *Pergamo “iliyoolewa”*

Tangu kutolewa kwa Hati ya Konstantino mwaka 313

Hadi anguko la Roma mwaka 476 baada ya Kristo.

IV. KANISA LA ZAMA ZA ENZI ZA KATI - *Thiatira “kujitolea daima”*

Tangu anguko la Roma mwaka 476

Hadi anguko la Konstantinopo mwaka 1453.

V. KANISA LILIOGEUZWA - *Sardi - “mabaki”*

Tangu anguko la Konstaninopo mwaka 1453

Hadi mwisho wa vita vya miaka thelathini mwaka 1678.

VI. KANISA LA KISASA - *Filadelfia - “upendo wa kindugu”*

Tangu mwisho wa vita vya miaka thelathini mwaka 1678

Hadi karne ya ishirini kwenye miaka ya 1950.

VII. KANISA LA LAODIKIA - *Laodikia - “utawala wa watu”*

Tangu karne ya ishirini kwenye miaka ya 1950 hadi leo.